

razgovor sa istorijom

Zbignjev Herbert: VARVARIN U VRTU, »Prosveta«, Beograd, 1990.

zoran m. mandić

Kad god je u pitanju pesničko ili drugo književno stvaralaštvo poljskog i evropskog literata, Zbignjeva Herberta (Lavov, 1924) valja očekivati vrhunsko ili remek delo, o čemu Herbert, već godinama uverava svoje čitaocu i kritičare. Tako je i sa knjigom eseja »Varvarin u vrtu«, koju je za jugoslovenskog čitaoca preveo Petar Vujičić na svoj, već, prepoznatljivo majstorski način.

Citajući Herberta i o Herbertu, svaki iole obrazovaniji čitaoc mogao je da oseti širok intelektualni dijapazon u koji ovaj poljski pesnik smesta igru svojih reči, i svoje imaginacije, pa bilo da je reč o pesmi, drami ili eseju. Misao-nost, višeslojnost, ironičnost, intelektualnost, angažovanost, rafinovanost, jednostavnost, elegičnost – sve su to odlike majstorstva, kojim Hebert kleše svoje misli i ovekovečava misiju piscu sposobnog da poveže sve nabrojane različitosti u jedan umetnički integritet: izvedeno elegantan i filozofski jasan.

U »Varvarinu u vrtu« Herberta zanimaju kontakti sa tajnama, tragovima i nasledjem evropskih starina, tom svojevrsnom riznicom najviših civilizacijskih dostignuća zaturenih, ili zaboravljenih iza svetla svakodnevnih vidi-ka i dostano odvojenih od tehnološki prepregnute zbilje u kojoj savremeni čovek sve više i više stvara i proizvodi. Visokoosetljivim nervom pesnika i mislioca, Herbert staje pred slike i freske rasute po zidovima katedrala. Sijene i Orijjeta, obilazi istorijski prebogate ostatke Velike Grčke i traga za sudbinom krvavo smaknutih ili ukinutih civilizacija francuskih Katara u našim krajevima poznatih pod imenom bogumila.

U tom impresivnom eseju, koji nosi lep naslov: O albižanima, inkvizitorima i trubadurima Herbert je zapodenuo neobičan razgovor sa istorijom otkrivačući nam njen »didaktički« jezik o istovetnosti relacije, kako u srednjovekovnoj, tako metaforički i u savremenoj istoriji, razaranja naroda i njegovog nacionalnog integrитета uvek istim nasilničkim (policijskim) metodama. To je i svojevrsna priča o gubljenju imuniteta, odnosno energije za suprostavljanje razaračkim naletima jačeg.

Knjiga se inače otvara briljantnim esejom o Lasku, pored Altamire najpoznatijoj pečini sa zdinim slikama nastalih pre trinaest hiljadu godina pre naše ere. Tu su i eseji: Kod Dorana, Arl, Il Duomo, Sijena, Kamen iz katedrale, O albižanima, inkvizitorima i trubadurima, Odbrana templata, Pjer dela Frančeska i Usponme iz Valoa. Svaki od nabrojanih deset eseja pisan je bogato ukrašenom frazom sa mnoštvom metaforskih paralela, misaonih poštapačica i nezaobilaznih sentenci iz kultura koje su predmet umetnikovog opisa, a sve to zajedno čini srećnu zbirku figura, naravno stilskih.

U omanjem predgovoru knjige sam Herbert je zapisao da je po njemu »Varvarin u vrtu« knjiga eseja, ali i izveštaj sa putovanja po gradovima, muzejima i ruševinama – kroz knjige koje se odnose na videna mesta, te da je to knjiga za čitanje, a ne za naučne studije. Objašnjavajući svoja zanimanja Herbert ističe da ga u umetnosti zanima međuvremenska vrednost dela (večnost Pjera dela Frančeske), njegova tehnička struktura (kako je polagan kamen na kamen u gotskoj katedrali), kao i veza sa istorijom. Za moto knjige Herbert je odabran jednu Marloovu rečenicu: »One večeri dok Rembrant još crta – sve slavne Senke i senke pećinskih crtača prate pogledom ruku koja se koleba, ruku koja će im pripremiti novo trajanje van smrti ili njihov nov san.« □□□

traganje za hristom

Atanasije Jevtić: »Traganje za Hristom«, T. R. Z. »Hrast« 1989.

slobodan pralić

U našim knjižarama postoje knjige koje na svojim koricama nemaju hvalospevne poznatih »majstora« proze i poezije, a kojima bi privlačile čitaoce priprostim a u isto vreme i prigodnim tekstovima skrojenim za tu priliku. Postoje knjige koje su nekako manje, neuglednije, bez zlata na stilozovanim autogramima njihovog autora. Postoje knjige koje se obično zaturaju na police nešto bliže tavanicama ili u boljem slučaju, koje se stavljuju u rafove sa kojekavim knjigama o crnoj magiji, kineskim ili eskimskim horoskopima, makrobiotici ili psihološkim problemima koje donosi oboljenje prostate. Tu, na tim i takvim mestima one su imale jednu ni malo prijatnu sudbinu: da polako ali sigurno padnu u zaborav, da se na njih, njihove autore nanese neprirodni nanos nepotrebnosti »današnjem čoveku«.

Sve ovo navedeno može se uzeti kao jedan od razloga što je samo mali broj čitalaca upoznat sa delima pravoslavnih otaca – spisatelja i sa pravoslavlje u opšte. Ovo bi se moglo uzeti kao jedan manji razlog, jer malo protezanja do uzdignutijih polica nije ono zbog čega bi ta debla bila zaboravljena. Ipak tu postoji nešto dublje, nešto što traje već dugi niz godina na ovim našim prostorima. A dati odgovor na pitanje zbog čega je to tako kako jeste, odvelo bi nas veoma daleko od onoga što bih želeo reći sa ovih nekoliko redova.

Jedno je sasvim sigurno, a to je: da, pored svih nastojanja za zatiranjem, postoje ljudi koji nisu prestajali delovati u očuvanju dugogodišnje tradicije spisateljstva o teološkim temama, i time davali odgovore na mnoga postavljena pitanja sa stanovišta Pravoslavne crkve. Jedan od tih spisatelja je i poznati bogoslov, otac Atanasije (Jeftić).

Spisateljska aktivnost oca Atanasija dovela je do toga da je čitalačkim krugovima poznat na dva načina: prvi je stvoren iz njegovih dela koja su tematski klasifikovana kao dela iz domena istoriografije Srpskog naroda. I sa tim radovima otvorio je čitavu, novu stranicu pristupa onome što se može prestaviti rečima »od Kosova do Jadovine«. Jer pomalo su tužne sudbine istorijskih štava ako u njima nema ni po-mena o istini žrtvovanja, a znajući to i osećajući to, otac Atanasije ne pravi početničku grešku istoriografa, već polazi od jedne ogromne istine o žrtvovanju, jer »Hrišćanin je, kako u individualnoj svakodnevnoj praksi, tako i u kolektivnom istorijskom poticanju, namenjen žrtvovanju«, a to je veoma vidljivo u sudbini srpskog naroda kroz vekove. Kada je reč o drugom načinu sa kojim je čitalaštvu omogućeno da se upozna sa ocem Atanasijem, mora se istaći da je mnogo manji broj ljudi upoznat sa ovim vršnim autorom, prvenstveno zato što je sada tematski nešto što današnjica izgleda krajnje nepotrebno, a to je; vera, pravoslavna vera koju nažalost ljudi smatraju za nešto prevažideno zastarelo. Ali, ipak sasvim sigurno smem tvrditi da je veliki broj, naročito mlađih, shvatio opasnost onoga što ih je zaslepljivalo šarenilom boja, zvukova, pokreta, nekakve nazivimo je mistike ušmrkavanja dima sa zapaljenih štapića i sedenja u neprirodnim položajima za naše telo. Nekako vremenom sve to postaje suvišno, isto onako kako je i bilo od prvog dana.

Knjiga »Traganje za Hristom« je upravo ono delo koje može dojučerašnjim »misticima dalekog istoka« pomoći da istisnu iz sebe uspomenu na jednu zabluđu koja je ništa drugo do zlo koje danonoćno vrea.

Eseji sabrani u ovoj knjizi predstavljaju odgovore na mnoga pitanja (samo delimične odgovore) koji su sasvim sigurno dovoljno rečiti i jasno napisani da čitalac shvati neke od najvažnijih momenata kojima prisustvujemo ali nerazumemo njihovo značenje. A ta nejasnoća stvara nekakvu odbojnost prema svemu što sačinjava jednu celinu kakav je život jednog hrišćanina u neprekidnom traganju za Hristom. Između mnogih odgovora prvenstveno bih nagnao članak koji se odnosi na Svetu tajnu krštenja, a koji u svom naslovu daje najsažetiji odgovor na veoma delikatno pitanje kako što je objašnjenje ove Svetе tajne, jer »–ulazak i življenje u Crkvi« predstavljaju ulazak i življenje u nešto što mnogima nije u potpunosti jasno. Tu postoji dubina koje, verujem, npr. nisu svesni roditelji koji žele krstiti svoju decu tek tako, tradicije radi. Nisu svesni značaja radnji i reči koje svešteno lice obavlja i izgovara, i nije im jasno da se time ne obavlja nekakvo učlanjenje, već da je to jedan korak koji zahteva mnogo drugih koraka, jer upravo tada se očekuje dinamika življena i sledovanja za Hristom i Svetim Ocima koji su nam bilo rečju ili delom pokazali put kojim trebalo hoditi, a taj put ima svoj početak i to je upravo sveta tajna krštenja i miropomazanja. Ako je u pitanju odrastao, »svestan« čovek, neophodno je i ono što starog i kroz adama palog čoveka privodi, obraća Novom Adamu koji je iz nemerljive ljubavi došao radi nas i radi našega spašenja, a to što se traži je iskrena vera i pokajanje koje će kroz krištenje oživeti grehopadnog čoveka.

I sve reči u knjizi oca Atanasija imaju u sebi energiju koja u čitaocu budi, podseća na njegovu stvarnu ulogu koja mu je nesrećno poklonjena od Tvorca, od momenta njegovog stvaranja; da u grehu ogrezošću čoveku probudi veru, nadu i ljubav, a koje postoje u svakome od nas ali koje su neprirodnim naslagama greha sputane i čekaju momenat našega otrežnjenja i početak našeg življena životom koga će upravo voditi vera, nada i ljubav.

Eseji koji se nadovezuju samo su dalji odgovori na pitanja, recimo o Svetoj tajni Evarhstije (Pričešća), o našem sjedinjenju sa Telom i Krvlju Onoga što je razapet za nas i stradao radi naših grehova i time nam omogućio ono što je imao Adam pre pada u greh. Otac Atanasije upravo u ovom eseju o svetoj tajni Evarhstije veoma jednostavno i svakom razumljivim jezikom, objašnjava ono što znači evarhstija za Pravoslavnu crkvu, dajući nam do znanja da je sav liturgijski život Crkve upravo evarhstiji, navodeći kao osnovu citate iz svetog Pisma, zatim reči Sv. Ignatija, Sv. Irineja i reči mnogih drugih svetitelja koje nam zaista mnogo toga mogu reći, mnogo više nego reći ljudi okrenuti racionilizmu, jer u pravoslavnom bogoslovju Svetih Otaca postoji istina da je praksa uzlaženja teoriji, i da je molitveno-podvižničko iskustvo ono koje može dati neke od odgovora na postavljena pitanja. Citati koje možemo pročitati u ovoj knjizi su takode značajni još po nečemu, i oni daju samim tim veću vrednost ovom delu, zato što su upravo dela Svetih Otaca malobrojna, tj. veoma mali broj tih dela je preveden na naš jezik tako da je svaki prevod, svaki citat jedan ogroman poklon, a pogotovo ako znamo kvalitet tih prevoda. U ovom slučaju, činjenica da otac Atanasije predaje patrologiju, sama po sebi govori da ove citate prihvativimo kao jedan veliki poklon.

Postoji jedan pasus u poduzećem eseju »Stari i novi čovek u crkvi« kojim bih voleo da čitaocu skrenem pažnju na jednu veoma važnu činjenicu koja je korisna svima nama pre nego što krenem u čitanje bogoslovnih dela: »Nikakav nas »propisani« recept ne može naučiti životu, bez samog ličnog života i pobjiga življena. Tako je i ovde: put i pobjig od starog ka novome čoveku ne može nikog umesto nas preći i pohoditi. U tome je dinamika, ili tačnije: pobjig i podvižništvo hrišćansko, pravoslavno, svetosavsko. A stari čovek neće upravo tu stvaralačku, sebegraditeljnu i crkvenograditeljnu dinamiku i podvižništvo. On stalno hoće neku svoju, grehovnu inerciju, svoje magijsko vezivanje za sujeverje, za praznoverice, za neke mehaničke i magijske »štake«, štule i poštapanje.